

Zabzaliuk D. Regulation of legal relations in The Kingdom Of Jerusalem in the Middle Ages

Abstract: This article is devoted to the problems of regulation of legal relations in the Kingdom of the Crusaders in Jerusalem in the period 1099 – 1187 years. The peculiarities of legal relations in the largest and most politically, economically and socially stable crusader state, in which the state system was formed as a result of the synthesis of Western European, Byzantine and Muslim state and legal traditions, establishing feudal orders, largely similar to those which existed in their homeland.

The activity of the royal curia, which consisted of large feudal lords and which was both a feudal court and a military-political council, is analyzed. It is stated that all political, socio-economic and legal provisions were recorded in the «Assisi of Jerusalem» - the court code, which defined and regulated the feudal customs of the Kingdom of Jerusalem. The article describes in detail the rights and responsibilities of feudal lords, their vassals and other segments of the population, as well as emphasizes the regulation of feudal relations in the territories conquered by the Crusaders because of the First Crusade. It was in Assisi that the fundamental and basic provisions were enshrined, on which the system of European continental law was further formed and developed.

The article points out that the «Jerusalem Assisi» was a kind of code of customary law, which operated in the Crusader states: the Kingdom of Jerusalem, the Kingdom of Cyprus, Tripoli, the Principality of Antioch, the County of Edessa and others. It is stated that, despite the fact that the «Jerusalem Assisi» does not cover all areas of social relations governed by law, they found their legal embodiment all those aspects that were most relevant to the feudal society of that time, which allows us to state the existence in Latin East fairly developed legal system.

Key words: Kingdom of Jerusalem, legal relations, legal custom, legal code, legal act, legal system, the Middle Ages, the Crusades, Assisi, canons.

Книш В.В.

**ЮРИДИЧНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ
РАДЯНСЬКИХ КОНСТИТУЦІЯХ 1919 ТА
1929 РОКІВ**

УДК 340.132.8; 342.086

Актуальність теми дослідження (постановка проблеми).

Питання формування та подальшого розвитку інституту конституційно-правової відповідальності, її юридичного закріплення та утвердження механізму її реалізації завжди відіграло важливу

роль у контексті розбудови державно-правових інституцій у різні історичні періоди.

Не став винятком і радянський період в історії розвитку української державності. Яскравим прикладом цього стали перші українські радянські Конституції 1937 та 1978 років, коли також відбувався процес становлення органів влади, а також розподіл повноважень та відповідальності між ними (як конституційної, так і політичної відповідальності).

У контексті зазначеного, на окрему увагу заслуговує аналіз історичного досвіду формування та юридичного закріплення інституту конституційно-правової відповідальності у змісті українських радянських конституцій 1937 та 1978 років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (стан дослідження). Проблема конституційно-правової відповідальності раніше досліджувалась як у рамках загальної теорії права та держави, так і у контексті науки конституційного права України. Питання юридичної відповідальності на загальнотеоретичному рівні досліджували С. Алексєєв, А. Бобильов, О. Вітченко, В. Гойман, В. Горшенєв, Ю. Гревцов, Л. Завадська, О. Зайчук, В. Казимирчук, В. Кудрявцев, Ю. Кривицький, С. Лисенков, О. Малько, О. Мельник, Н. Оніщенко, А. Поляков, П. Рабінович, Ю. Решетов, В. Сирих, О. Скакун, Т. Тарахонич, Ю. Шемшученко, Л. Явич та інші науковці. На рівні науки конституційного права питанням конституційно-правової відповідальності присвячені наукові дослідження, які здійснили К. Басін, В. Кафарський, В. Книш, І. Кресіна, О. Майданик, В. Погорілко, В. Полевий, В. Федоренко, А. Червяцова, В. Шаповал.

Проте окремого наукового дослідження потребують історико-правові аспекти формування та юридичного закріплення інституту конституційно-правової відповідальності у змісті українських радянських конституцій 1937 та 1978 років.

Метою даної статті є дослідження формування та юридичного закріплення інституту конституційно-правової відповідальності у змісті українських радянських конституцій 1937 та 1978 років.

Виклад основного матеріалу дослідження. Власні характерні особливості у питаннях закріплення конституційно-правової відповідальності також мала Конституція УРСР 1937 р. Для неї були характерні як спільні з попередніми конституційними актами положення, так і відмінні норми. Це особливо спостерігається у Розділі 1 вказаної Конституції. На прикладі його положень також можна спостерігати диференціацію конституційно-правової відповідальності Республіки за сферами суспільного життя, однак з окремими відмінностями, зокрема:

1) соціально-політичні засади позитивної конституційно-правової відповідальності УРСР. Вони закріплені у ст. ст. 1 – 3 Конституції УРСР 1937р. Вони базуються на тому, що, по-перше, Українська Радянська Соціалістична Республіка є соціалістична держава робітників і селян. По-друге, політичну основу УРСР становлять Ради депутатів трудящих, що виростили і зміцніли внаслідок повалення влади поміщиків та капіталістів, завоювання диктатури пролетаріату, визволення українського народу від національного гніту царату та російської імперіалістичної буржуазії і розгрому націоналістичної контрреволюції. По-третє, вся влада в УРСР належить трудящим міста і села в особі Рад депутатів трудящих [1].

Усе вищенаведене, як і під час дії попередніх радянських конституційних актів, свідчить про обмежену конституційно-правову відповідальність держави (УРСР) за організацію суспільного та державного ладу виключно на користь обмеженого кола осіб, до якого відносився виключно пролетаріат (робітники і селяни). Перед іншими категоріями населення, які не входили до складу двох вищенаведених, держава жодної відповідальності де-юре не несла;

2) економічні засади відповідальності УРСР перед суспільством. Їм присвячені ст. ст. 4 – 12. Однак особлива роль тут належить ст. 4 та ст. 5, за якими, по-перше, економічну основу УРСР становлять соціалістична система господарства і соціалістична власність на знаряддя та засоби виробництва, що утвердилися внаслідок ліквідації капіталістичної системи господарства, скасування приватної власності на знаряддя та засоби виробництва і

знищення експлуатації людини людиною. По-друге, соціалістична власність в УРСР має або форму державної власності (всенародне добро), або форму кооперативно-колгоспної власності (власність окремих колгоспів, власність кооперативних об'єднань).

Однак, як свідчать ст. 9 та ст. 10 даної Конституції, допускалася, як виняток, особиста власність громадян. З одного боку, поруч з соціалістичною системою господарства, яка є панівною формою господарства в УРСР, допускається законом дрібне приватне господарство одноосібних селян і кустарів, яке ґрунтується на особистій праці і виключає експлуатацію чужої праці. З іншого боку, право особистої власності громадян на їх трудові прибутки та заощадження, на житловий будинок і підсобне хатне господарство, на предмети хатнього господарства і вжитку, на предмети особистого споживання та комфорту, так само як право спадкування особистої власності громадян – охороняються законом [1].

Отже, на відміну від попередніх конституцій Республіки, держава у частині економічних засад де-юре брала на себе відповідальність за гарантування особистої власності громадян, однак в обмеженому обсязі.

Свої особливості також мала позитивна та негативна конституційно-правова відповідальність окремих державних органів та посадових осіб. Тут доцільно виокремити наступні особливості, які, на відміну від попередніх конституційних документів, базувалися на принципі формального розподілу влади, а також формального розподілу повноважень між УРСР та СРСР, зокрема:

1) принцип розмежування позитивної конституційно-правової відповідальності між державними структурами УРСР та СРСР. Згідно ст. 19 досліджуваної Конституції, до повноважень УРСР було віднесено: а) встановлення і зміна Конституції Української Радянської Соціалістичної Республіки і контроль за її виконанням; б) затвердження Конституції Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки; в) подання на затвердження Верховної Ради СРСР утворення нових областей, а також нових автономних республік і областей у складі УРСР; г) встановлення кордонів і районного поділу областей УРСР; д) за-

твердження кордонів і районного поділу Молдавської АРСР; е) видання законів УРСР; є) охорона державного ладу і прав громадян; ж) затвердження народногосподарського плану УРСР; з) затвердження державного бюджету УРСР; и) встановлення, у відповідності з законодавством СРСР, державних і місцевих податків, зборів і неподаткових прибутків; і) керування здійсненням бюджету Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки і місцевих бюджетів областей; ї) керування страховою і ощадною справою; к) управління банками, промисловими, сільськогосподарськими і торговельними підприємствами та організаціями республіканської підлеглості, а також керівництво місцевою промисловістю; л) контроль і нагляд за станом і управлінням підприємств союзної підлеглості; м) встановлення порядку користування землею, надрами, лісами й водами; н) керування житловим і комунальним господарством, житловим будівництвом і впорядкуванням міст та інших населених місцевостей; о) шляхове будівництво, керування місцевим транспортом і зв'язком; п) законодавство про працю; р) керування справою соціального забезпечення; с) керування справою початкової, середньої і вищої освіти; т) керування культурно-освітніми і науковими організаціями та установами в УРСР і управління культурно-освітніми та науковими організаціями і установами загальнореспубліканського значення; у) керування справою охорони, здоров'я і управління установами охорони народного здоров'я загальнореспубліканського значення; ф) керування і організація справи фізкультури і спорту; х) організація судових органів УРСР; ц) надання прав громадянства УРСР; ч) амністія і помилування громадян, засуджених судовими органами УРСР [1];

2) закріплення за принципом розподілу влади за Верховною Радою УРСР статусу органу законодавчої влади та конституційно-правової відповідальності за законотворення. За ст. 23 Конституції УРСР 1937 р., Верховна Рада УРСР є єдиним законодавчим органом УРСР. Згідно ст. 30 даної Конституції, у структурі Верховної Ради діє Президія Верховної Ради УРСР, яка: а) скликає сесії Верховної Ради УРСР; б) дає тлумачення законів УРСР, видає укази; в) провадить всенародне опитування (референдум); г)

скасовує постанови і розпорядження Ради Народних Комісарів УРСР, Ради Народних Комісарів Молдавської АРСР, а також постанови і розпорядження обласних Рад депутатів трудящих, в разі їх невідповідності законам; д) у період між сесіями Верховної Ради УРСР за поданням голови Ради Народних Комісарів УРСР увільняє від посади і призначає окремих Народних Комісарів УРСР з наступним внесенням на затвердження Верховної Ради УРСР; е) надає права громадянства УРСР; є) надає почесні звання УРСР і удостоює нагород; ж) здійснює право помилування громадян, засуджених судовими органами УРСР [1];

3) визнання за Радою Народних Комісарів УРСР повноти виконавчої влади та юридичне закріплення конституційно-правової відповідальності за свою діяльність у виконавчо-розпорядчій діяльності. За ст. 39 зазначеної Конституції. Найвищим виконавчим і розпорядчим органом державної влади УРСР є Рада Народних Комісарів УРСР. Згідно ст. 43 даної Конституції, Рада Народних Комісарів УРСР: а) об'єднує і спрямовує роботу Народних Комісаріатів УРСР та інших підвідомчих їй господарських і культурних установ; об'єднує і перевіряє роботу Уповноважених загальносоюзних Народних Комісаріатів; б) вживає заходів по здійсненню народногосподарського плану; в) вживає заходів по здійсненню державного і місцевого бюджету УРСР; г) вживає заходів по забезпеченню громадського ладу, обороні інтересів держави і охороні прав громадян; д) спрямовує і перевіряє роботу Ради Народних Комісарів Молдавської АРСР, керує і перевіряє роботу виконавчих комітетів обласних Рад депутатів трудящих; е) утворює, в разі необхідності, спеціальні комітети і Головні Управління при Раді Народних Комісарів УРСР у справах господарського і культурного будівництва [1];

4) виокремлення вперше за історію українського радянського конституціоналізму судової влади та її інститутів, які несуть позитивну конституційно-правову відповідальність за здійснення правосуддя. Першочергово даної сфери стосуються ст. ст. 102 – 104 Конституції УРСР 1937 р. За даними нормами, правосуддя в УРСР мало здійснюватися Найвищим Судом УРСР, Найвищим Судом Молдавської АРСР, обласними судами, судами адміністра-

тивних округів, а також спеціальними судами СРСР, що мали створюватися за постановою Верховної Ради СРСР, народними судами. При цьому, розгляд справ у всіх судах також мав здійснюватися з участю народних засідателів, крім випадків, спеціально передбачених законом. У той же час, Найвищий Суд УРСР вважався найвищим судовим органом Республіки. На Найвищий Суд УРСР покладался нагляд за судовою діяльністю всіх судових органів УРСР, Молдавської АРСР і областей [1];

5) деталізація повноважень та сфери конституційно-правової відповідальності органів місцевої державної влади. При цьому, за ст. 72 досліджуваної Конституції, органами державної влади в областях, округах, районах, містах, селищах, станицях і селах УРСР визнавались Ради депутатів трудящих [1].

Певною специфікою також характеризувалась негативна конституційно-правова відповідальність державних органів за Конституцією УРСР 1937 р. Особливостями такої відповідальності де-юре виступали:

1) індивідуальна конституційно-правова та інша юридична відповідальність депутатів Верховної Ради УРСР. Відповідно до ст. 34 Конституції УРСР 1937 р., депутат Верховної Ради УРСР не може бути притягнений до судової відповідальності або заарештований без згоди Верховної Ради УРСР, а в період між сесіями Верховної Ради УРСР, — без згоди Президії Верховної Ради УРСР [1];

2) колегіальна конституційно-правова відповідальність уряду перед парламентом. Відповідно до ст. 40 зазначеної Конституції, Рада Народних Комісарів УРСР відповідальна перед Верховною Радою УРСР і їй підзвітна, а в період між сесіями Верховної Ради УРСР – перед Президією Верховної Ради УРСР, якій підзвітна [1];

3) колегіальна конституційно-правова відповідальність виконавчих органів рад. За ст. 84 Конституції УРСР 1937 р., виконавчі органи Рад депутатів трудящих безпосередньо підзвітні як Раді депутатів трудящих, що їх обрала, так і виконавчому органу вищестоящої Ради депутатів трудящих. Разом з тим, згідно ст. 85 вказаної Конституції, вищестоящі виконавчі комітети Рад депута-

тів трудящих мають право скасовувати рішення і розпорядження нижчестоящих виконавчих комітетів і припиняти рішення та розпорядження нижчестоящих Рад депутатів трудящих [1];

4) наявність негативної конституційно-правової відповідальності нижчестоящих місцевих Рад перед вищестоящими за принципом ієрархії. За ст. 86 Основного Закону УРСР 1937 р., вищестоящі Ради депутатів трудящих мають право скасовувати рішення і розпорядження нижчестоящих Рад депутатів трудящих та їх виконавчих комітетів [1].

Далі на конституційному рівні питання конституційно-правової відповідальності держави та державних органів регламентувались Конституцією УРСР 1978 р. Загальні засади конституційно-правової відповідальності держави (УРСР) були диференційовані у рамках окремих сфер суспільного життя, зокрема:

1) обмежена позитивна конституційно-правова відповідальність у політичній сфері, яка передбачала подальше державне забезпечення волі та інтересів робітників, селян та інтелігенції, трудящих республіки всіх національностей (без можливості доступу до управління інших соціальних груп). Таке положення було притаманне і попереднім радянським конституціям.

Разом з тим, певною суперечністю відзначалися положення ст. 2 та ст. 6 Конституції УРСР. З одного боку, ст. 2 проголошувала, що «вся влада в Українській РСР належить народові. Народ здійснює державну владу через Ради народних депутатів, які становлять політичну основу Української РСР. Всі інші державні органи підконтрольні і підзвітні Радам народних депутатів». З іншого боку, за ч. 1 ст. 6 зазначеної Конституції, «керівною і спрямовуючою силою радянського суспільства, ядром його політичної системи, державних і громадських організацій є Комуністична партія Радянського Союзу» [2].

Аналіз наведених вище положень дає можливість констатувати суперечність як стосовно основного джерела влади у державі, так і відносно основного джерела конституційно-правової відповідальності, перед яким мали б бути підзвітні та підконтрольні державні органи та посадові особи;

2) позитивна відповідальність республіки за забезпечення домінування суспільної власності при мінімальному поширенні власності особистої. З одного боку, згідно ч. 1 ст. 10 зазначеної Конституції «основу економічної системи Української РСР становить соціалістична власність на засоби виробництва у формі державної (загальнонародної) і колгоспно-кооперативної власності», а з іншого боку – за ч. 1 та ч. 2 ст. 13 Конституції УРСР 1978 р., «основу особистої власності громадян Української РСР становлять трудові доходи. В особистій власності можуть бути предмети вжитку, особистого споживання, комфорту і підсобного домашнього господарства, жилий будинок і трудові заощадження. Особиста власність громадян і право її спадкоємства охороняються державою» [2];

3) позитивна відповідальність УРСР у соціальній та духовній сфері. Що стосується соціальної сфери, то тут за ч. 2 ст. 19 досліджуваної Конституції «держава сприяє посиленню соціальної однорідності суспільства – стиранню класових відмінностей, істотних відмінностей між містом і селом, розумовою і фізичною працею, всебічному розвитку та зближенню всіх націй і народностей СРСР». Що ж стосується духовної (культурної) сфери, то у галузі освіти цьому була присвячена ст. 25 «в Українській РСР існує і вдосконалюється єдина система народної освіти, яка забезпечує загальноосвітню і професійну підготовку громадян, служить комуністичному вихованню духовному і фізичному розвитку молоді, готує її до праці і громадської діяльності», а питанням розвитку культури – ст. 27 «Держава дбає про охорону, примноження і широке використання духовних цінностей для морального й естетичного виховання радянських людей, підвищення їх культурного рівня. В Українській РСР всемірно заохочується розвиток професіонального мистецтва і народної художньої творчості» [2];

4) позитивна конституційно-правова відповідальність УРСР як державного утворення у сфері оборони та міжнародного співробітництва. Цьому питанню були присвячені ст. ст. 28 – 30 Конституції УРСР 1978 р. По-перше, Українська РСР у зовнішньополітичній діяльності мала керуватися цілями, завданнями та

принципами зовнішньої політики, визначеними Конституцією СРСР. В УРСР пропаганда війни забороняється. По-друге, Українська РСР взяла на себе зобов'язання брати участь у забезпеченні безпеки та обороноздатності країни, оснащені Збройних Сил СРСР усім необхідним [2].

Окремим (похідним) напрямом також виступала позитивна конституційно-правова відповідальність державних органів, які у певній частині розподіляли частину такої відповідальності із самою республікою. Особливостями позитивної відповідальності державних інституцій УРСР виступали:

1) позитивна конституційно-правова відповідальність парламенту як найвищого державного органу та єдиного органу законодавчої влади. Відповідно до ст. 97 Конституції УРСР 1978 р., найвищим органом державної влади Української РСР є Верховна Рада Української РСР. Вона правомочна вирішувати всі питання, віднесені до відання Української РСР. При цьому, до повноважень парламенту УРСР було віднесено: а) прийняття Конституції Української РСР, внесення до неї змін; б) затвердження державних планів економічного і соціального розвитку Української РСР, державного бюджету Української РСР і звітів про їх виконання; в) утворення підзвітних їй органів здійснюються виключно Верховною Радою УРСР [2].

Важливим органом у структурі Верховної Ради УРСР була Президія Верховної Ради Української РСР, яка за Конституцією УРСР 1978 р.: а) призначає вибори до Верховної Ради Української РСР і місцевих Рад народних депутатів; б) скликає сесії Верховної Ради Української РСР; в) координує діяльність постійних комісій Верховної Ради Української РСР; г) здійснює контроль за додержанням Конституції Української РСР; г) дає тлумачення законів Української РСР; д) визначає порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР; встановлює і змінює межі і районний поділ областей; утворює райони і райони в містах; перетворює селища в міста; встановлює підпорядкованість міст; провадить перейменування районів, міст, районів у містах, селищ та інших населених пунктів; е) здійснює керівництво діяльністю місцевих Рад народних депутатів; є)

скасовує постанови і розпорядження Ради Міністрів Української РСР, рішення обласних, міських (міст республіканського підпорядкування) Рад народних депутатів у разі невідповідності їх законові; ж) призначає вибори до районних (міських) народних судів; з) встановлює і присвоює почесні звання Української РСР; нагороджує Почесною Грамотою і Грамотою Президії Верховної Ради Української РСР; к) приймає до громадянства Української РСР; вирішує питання про надання притулку; л) видає акти про амністію і здійснює помилування громадян, засуджених судами Української РСР; м) ратифікує і денонсує міжнародні договори Української РСР; н) призначає і відкликає дипломатичних представників Української РСР в іноземних державах і при міжнародних організаціях; п) приймає вірчі й відкличні грамоти акредитованих при ній дипломатичних представників іноземних держав; р) здійснює інші повноваження, встановлені Конституцією і законами Української РСР [2];

2) утвердження засад вищої позитивної конституційно-правової відповідальності Ради Міністрів УРСР за виконавчо-розпорядчу діяльність. За ст. 118, у межах своїх повноважень Рада Міністрів Української РСР: а) забезпечує керівництво народним господарством і соціальнокультурним будівництвом; розробляє і здійснює заходи щодо забезпечення зростання добробуту і культури народу, щодо розвитку науки і техніки, раціонального використання й охорони природних ресурсів; сприяє здійсненню заходів щодо зміцнення грошової і кредитної системи, щодо організації державного страхування та єдиної системи обліку і статистики; бере участь у проведенні єдиної політики цін, оплати праці, соціального забезпечення; організує управління промисловими, будівельними, сільськогосподарськими підприємствами і об'єднаннями, підприємствами транспорту і зв'язку, а також іншими організаціями й установами республіканського і місцевого підпорядкування; б) розробляє і вносить у Верховну Раду Української РСР поточні й перспективні державні плани економічного і соціального розвитку Української РСР, державний бюджет Української РСР; вживає заходів щодо здійснення державних планів і бюджету республіки; подає Верховній Раді Української РСР зві-

ти про виконання планів і виконання бюджету Української РСР; в) забезпечує комплексний економічний і соціальний розвиток Української РСР, економічних районів, областей і міст республіканського підпорядкування; координує і контролює діяльність підприємств, установ і організацій союзного підпорядкування з питань, віднесених до відання Української РСР; г) здійснює заходи щодо захисту інтересів держави, охорони соціалістичної власності і громадського порядку, щодо забезпечення та захисту прав і свобод громадян; г) вживає заходів у межах, встановлених Конституцією СРСР, щодо забезпечення державної безпеки і обороноздатності країни; д) здійснює керівництво діяльністю виконавчих комітетів місцевих Рад народних депутатів; е) утворює в разі необхідності комітети, головні управління та інші відомства при Раді Міністрів Української РСР у справах господарського і соціально-культурного будівництва; е) здійснює, виходячи з установленого Союзом РСР порядку, керівництво в галузі відносин Української РСР з іноземними державами та її участі в діяльності міжнародних організацій [2];

3) закріплення виключної конституційно-правової відповідальності судів УРСР за реалізацію правосуддя. Відповідно до ст. 149 Конституції УРСР 1979 р., Правосуддя в Українській РСР здійснюється тільки судом. Судами Української РСР є Верховний Суд Української РСР, обласні суди, Київський міський суд, районні (міські) народні суди [2].

Конституція УРСР 1978 р. також регламентувала негативну (ретроспективну) конституційно-правову відповідальність, зокрема:

1) індивідуальна негативна конституційно-правова відповідальність депутатів. Згідно ст. 96 вказаної Конституції, депутат зобов'язаний звітувати про свою роботу і роботу Ради перед виборцями, а також перед колективами та громадськими організаціями, які висунули його кандидатом у депутати. Крім того, депутат, який не виправдав довір'я виборців, може бути в будь-який час відкликаний за рішенням більшості виборців [2];

2) колективна (колегіальна) відповідальність уряду перед парламентом. За ст. 117 досліджуваної Конституції УРСР, Рада

Міністрів Української РСР є відповідальною перед Верховною Радою Української РСР і їй підзвітною, а в період між сесіями Верховної Ради Української РСР – перед Президією Верховної Ради Української РСР, якій є підзвітною. Рада Міністрів Української РСР регулярно звітує про свою роботу перед Верховною Радою Української РСР [2];

3) негативна конституційно-правова відповідальність міністерств та інших органів виконавчої влади перед урядом та іншими вищестоящими державними органами. Згідно ст. 121 Конституції УРСР 1978 р., Рада Міністрів Української РСР в межах своєї компетенції має право скасовувати рішення і розпорядження виконавчих комітетів обласних, міських (міст республіканського підпорядкування) Рад народних депутатів, акти міністерств Української РСР, державних комітетів Української РСР, інших підвідомчих їй органів. За ч. 3 ст. 122 зазначеної Конституції УРСР, Міністерства і державні комітети Української РСР несуть відповідальність за стан і розвиток доручених їм сфер управління; в межах своєї компетенції видають акти на основі і на виконання законів СРСР, інших рішень Верховної Ради СРСР і її Президії, законів Української РСР, інших рішень Верховної Ради Української РСР і її Президії, постанов і розпоряджень Ради Міністрів СРСР, постанов і розпоряджень Ради Міністрів Української РСР, актів відповідних міністерств і державних комітетів СРСР; організують і перевіряють їх виконання [2];

4) індивідуальна негативна конституційно-правова відповідальність суддів. Згідно ч. 4 ст. 50 зазначеної Конституції УРСР, судді і народні засідателі є відповідальними перед виборцями або органами, що їх обрали, звітують перед ними й можуть бути ними відкликані у встановленому законом порядку [2].

Висновки. Таким чином, що Конституція УРСР 1978 р., на відміну від Конституції УРСР 1937 р., мала низку переваг при визначенні засад конституційно-правової та політичної відповідальності: 1) структурувала та розмежувала відповідальність Республіки та відповідальність її державних органів та посадових осіб; 2) розмежувала позитивну та негативну конституційно-правову

відповідальність, а також істотно диференціювала колегіальну та індивідуальну конституційно-правову відповідальність.

1. Конституція (Основний Закон) Української Соціалістичної Радянської Республіки від 30.01.1937 р. URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html>.
2. Конституція (Основний Закон) Української Соціалістичної Радянської Республіки від 20.04.1978 р. URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html>.

Книш В. В. Юридичне закріплення конституційно-правової відповідальності в українських радянських конституціях 1937 та 1978 років

Питання формування та подальшого розвитку інституту конституційно-правової відповідальності, її юридичного закріплення та утвердження механізму її реалізації завжди відіграло важливу роль у контексті розбудови державно-правових інституцій у різні історичні періоди. Не став винятком і радянський період в історії розвитку української державності. Яскравим прикладом цього стали українські радянські Конституції 1937 та 1978 років, коли також відбувався процес подальшої трансформації органів влади, а також розподіл повноважень та відповідальності між ними (як конституційної, так і політичної відповідальності). У контексті зазначеного, на окрему увагу заслуговує аналіз історичного досвіду формування та юридичного закріплення інституту конституційно-правової відповідальності у змісті українських радянських конституцій 1937 та 1978 років.

Отже, окремого наукового дослідження потребують історико-правові аспекти формування та юридичного закріплення інституту конституційно-правової відповідальності у змісті українських радянських конституцій 1937 та 1978 років.

Із урахуванням зазначеного, метою даної статті стало дослідження формування та юридичного закріплення інституту конституційно-правової відповідальності у змісті українських радянських конституцій 1937 та 1978 років.

За результатами порівняння ступеня закріплення конституційно-правової відповідальності у змісті українських радянських конституцій 1937 та 1978 років, можна встановити, що Конституція УРСР 1978 р., на відміну від Конституції УРСР 1937 р., мала низку переваг при визначенні засад конституційно-правової та політичної відповідальності: 1) структурувала та розмежувала відповідальність Республіки та відповідальність її державних органів та посадових осіб; 2) розмежувала позитивну та негативну конституційно-правову відповідальність; 3) істотно диференціювала колегіальну та індивідуальну конституційно-правову відповідальність.

Ключові слова: Україна, Українська Радянська Соціалістична Республіка, конституція, Конституція Української Радянської Соціалістичної Республіки, відповідальність, соціальна відповідальність, юридична відповідальність, кон-

ституційно-правова відповідальність, конституційно-правова відповідальність в Українській Соціалістичній Радянській Республіці.

Knysh V.V. Legal consolidation of constitutional and legal responsibility in the Ukrainian Soviet constitutions of 1937 and 1978 years

The issue of formation and further development of the institution of constitutional and legal responsibility, its legal consolidation and approval of the mechanism of its implementation has always played an important role in the context of building state and legal institutions in different historical periods. The Soviet period in the history of the development of Ukrainian statehood was no exception. A striking example of this was the Ukrainian Soviet Constitutions of 1937 and 1978, when there was also a process of further transformation of government, as well as the division of powers and responsibilities between them (both constitutional and political responsibility). In the context of the above, the analysis of the historical experience of the formation and legal consolidation of the institution of constitutional and legal responsibility in the content of the Ukrainian Soviet constitutions of 1937 and 1978 deserves special attention.

Thus, the historical and legal aspects of the formation and legal consolidation of the institute of constitutional and legal responsibility in the content of the Ukrainian Soviet constitutions of 1937 and 1978 need a separate scientific study.

In view of the above, the purpose of this article was to study the formation and legal consolidation of the institution of constitutional and legal responsibility in the content of the Ukrainian Soviet constitutions of 1937 and 1978.

According to the results of comparing the degree of consolidation of constitutional and legal responsibility in the content of the Ukrainian Soviet constitutions of 1937 and 1978, it can be established that the Constitution of the USSR of 1978, in contrast to the Constitution of the USSR of 1937, had a number of advantages in determining constitutional and political responsibility. : 1) structured and delimited the responsibility of the Republic and the responsibility of its state bodies and officials; 2) distinguished between positive and negative constitutional and legal responsibility; 3) significantly differentiated collegial and individual constitutional and legal responsibility.

Keywords: Ukraine, Ukrainian Soviet Socialist Republic, constitution, Constitution of the Ukrainian Soviet Socialist Republic, responsibility, social responsibility, legal responsibility, constitutional and legal responsibility, constitutional and legal responsibility in the Ukrainian Socialist Soviet Republic.